

Foto: Inger Hansen

Tapsundersøkelser Dødsårsak blant lam i rode 5 i Beiarn 2002

Paul Antoni Nilsen, Inger Hansen og Ronald Bjøru

Tapsundersøkelser på lam ved hjelp av mortalitetssendere ("dødsvarslere") har blitt gjennomført en rekke steder i landet de senere år. Disse har gitt god kunnskap om årsakene til og tidspunktene for lammetap i de ulike forsøksområdene de spesifikke år. Denne undersøkelsen kartlegger dødsårsakene blant lam i rode 5 i Beiarn beitesesongen 2002.

Bakgrunn

Siden 1996 har tapet av sau på utmarksbeite i Beiarn sausankerlag økt fra et normalt tap på 3 - 6 % til 10 - 13 % de siste årene. Enkelte brukere i rode 5 i sausankerlaget har opplevd over 50 % lammetap. Siden bare noen få kadavere har blitt funnet, har årsakene og tidspunktene for tapene vært uklare. Erstatningsprosentene har derfor vært lave i forhold til antall omsøkte dyr (40 - 60 %). Denne tapsundersøkelsen hadde derfor som målsetning å avdekke årsaker og tidspunkt for tap i rode 5 i Beiarn sausankerlag.

Materiale og metoder

Tapsundersøkelsen omfattet fire besetninger i rode 5 i Beiarn sausankerlag, og disse slapp tilsammen 300 steigarlam med radiohalsbånd på utmarksbeite i juni. Undersøkelsen foregikk i et 55 km² stort område rundt Osfjellet og Kvalvassfjellet, som består av ¼ skog og ¾ høyfjellsterreng. Så lenge lammene

var i bevegelse sendte ikke halsbåndet ut signaler, men når et lam hadde ligget stille i 2-3 timer ble radiosenderen ("dødsvarsleren") i båndet aktivert. Da kunne signalene fanges opp med en håndholdt antenne og mottaker, og det var mulig å krysspeile seg frem til det døde lammet (figur 1). Feltarbeiderne fotograferte og gjorde ulike registreringer på funnstedet (figur 2), og den lokale rovviltkontakten fra Statens naturoppsyn (SNO) i Nordland ble tilkalt for å bestemme dødsårsaken. Lam med uklar dødsårsak ble frosset ned og sendt til Veterinærinstituttet i Harstad for nærmere obduksjon.

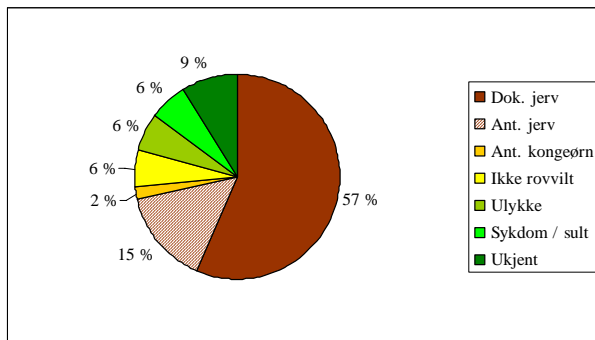
Resultater

Av de 300 lammene som ble sluppet omkom 84 stykker - tilsvarende 28 % lammetap. Dette lammetapet var svært høyt, både i forhold til resten av besetningene i rode 5, til resten av Beiarn sausankerlag, og i forhold til gjennomsnittet i Nordland fylke og i landet som helhet. 53 av de omkomne lammene ble

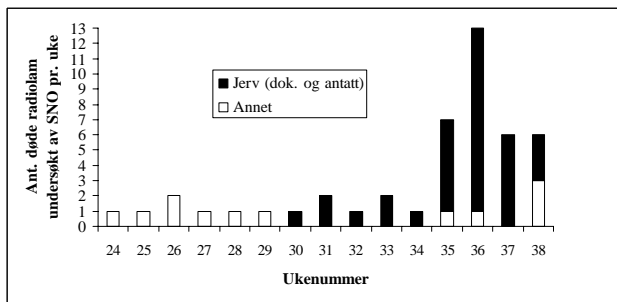
funnet av feltarbeiderne takket være dødsvarslerutstyret, og for disse fordelte dødsårsakene seg som vist i figur 3. Fra utslipp på utmarksbeite i uke 24 (f.o.m. 10. juni) til uke 29 var sykdom/sult den vanligste dødsårsaken. Jerven begynte å ta lam i uke 30 (f.o.m. 22. juli), og tapene til jerv økte kraftig utover sesongen (figur 4).

Figur 1: Peiling etter lam med radiohalsbånd i rode 5 i Beiarnsausankerlag, med utsikt ned Eiterågdalen. Foto: P. A. Nilsen

Figur 2: Fordeling av dokumenterte dødsårsaker for lam med radiohalsbånd (N=53) i rode 5 i Beiarn sauserlag i beitesesongen 2002.

Figur 4: Antall døde radiolam (N=46) som ble undersøkt av SNO pr. uke i rode 5 i Beiarn

sausankerlag i beitesesongen 2002, fordelt på dokumenterte dødsårsaker.

Foretrekker jerven store lam?

Lam som ble tatt av jerv hadde større tilvekst fra fødsel til utslipp enn overlevende lam og lam som omkom av andre årsaker ($P < 0.01$). Lam som ble tatt av jerv hadde også høyere gjennomsnittsvekt ved utslipp på utmarksbeite enn de to andre gruppene (ikke statistisk signifikant), se tabell 1. Lammets kjønn påvirket ikke sannsynligheten for å overleve på beite, men lam med mødre som var eldre enn ett år hadde større sannsynlighet for å overleve enn lam med ei gimre ("ettåring") til mor. Tvillinglam hadde også større sannsynlighet for å overleve enn enklinger og trillinger.

Figur 3: Radiomerket lam drept av jerv i Fjødalen, Beiarn. Foto: P. A. Nilsen

Forebyggende tiltak

Figur 4 viser at mer enn 70 % av lammetapet skjedde fra og med den siste uken av august og utover. Et effektivt forebyggende tiltak vil derfor være å sanke sauene før ca. 25. august, det vil si omtrent tre tidligere enn normalt. Et annet forebyggende tiltak vil selvsagt være felling av rovvilt, enten gjennom ordinær lisens- eller kvotejakt, eller gjennom en ekstraordinær skadefellingstillatelse fra Fylkesmannen. Nok et tiltak vil være bruk av vokterhund på patrulje sammen med tilsynsfører i de mest tapsutsatte delene av beiteområdet (figur 5).

Fødselsvekt (gram)			Slippvekt (gram)			Tilvekst fødsel - utslipp (gram/dag)		
Jerv	Annet	Overlevd	Jerv	Annet	Overlevd	Jerv	Annet	Overlevd
5 234	5 565	5 078	12 519	10 900	11 948	326	231	292

Tabell 1. Gjennomsnittlig fødselsvekt og slippvekt (gram), samt tilvekst mellom fødsel og utslipp (gram pr. dag) for lam som ble tatt av jerv ("jerv" = dokumentert og antatt drept av jerv), lam med andre dødsårsaker ("annet") og lam som overlevde ("overlevd") på utmarksbeite i røde 5 i Beiarn sausankerlag i beitesesongen 2002.

Figur 5 : Vokterhund på patrulje sammen med tilsynsfører. Foto: P. A. Nilsen

Konklusjon

Antatt og dokumentert jerv utgjorde hele 72 % av de undersøkte dødsårsakene i røde 5 i Beiarn sausankerlag i beitesesongen 2002. Dette er en høy andel sammenliknet med hva man har funnet i tidligere tapsundersøkelser andre steder i landet. Andelen lam som omkom av andre årsaker (ikke rovvilt, ulykke, sykdom/sult og ukjent) var på samme nivå, eller lavere, enn hva som er funnet i tidligere tapsundersøkelser.

Fagredaktør denne utgaven:
Fou-leder Ronald Bjørø, Bioforsk Nord Tjøtta

Ansvarlig redaktør:
Forskningsdirektør Nils Vagstad, Bioforsk

ISBN-10 82-17-00043-3
ISBN-13 978-82-17-00043-3
ISSN 0809-8654

www.bioforsk.no

Bioforsk:

Trygg matproduksjon, rent miljø og økt verdiskapning basert på langsiktig ressursforvaltning

- Lokalisert over hele Norge
- Organisert i sju sentra
- 500 medarbeidere
- Omsetning 320 mill. kr

Bioforsk, Fr. A. Dahlsvei 20, 1432 ÅS
Tlf. 64 94 70 00
Faks. 64 94 70 10
post@bioforsk.no